

ра Кошиця у Вінніпезі Володимир Климків), мені вдалося перевидати у видавництві “Музична Україна” (Київ, 1993) завдяки сприянню його директора Миколи Линника. На жаль, без мого “Слова до українського читача”, хоч воно й було написане. Слід нагадати, що буквально за пару тижнів книжка зникла з полиць наших книгарень, стала бібліографічною рідкістю.

Щоб якомога краще і повніше розповісти про життєвий і творчий шлях Василя Ємця, нижче публікуємо статтю Миколи Калинівського і його власний спогад “Мій перший публічний виступ із бандурою”.

Київ

Михайлю ГОЛОВАШЕНКО

Микола Калинівський

**ВАСИЛЬ ЄМЕЦЬ –
ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МИТЕЦЬ ХХ століття**
(Кілька слів про його життя та працю для мистецтва України)

Василь Ємець народився в селі Шарівці Богодухівського повіту на Слобожанщині. Походив із Слобідських козаків. Його батько був спершу звичайним робітником у майстернях найбільшої на всю Україну гуральні, а пізніше, завдяки неабияким здібностям, вибився на доброго слюсаря й електротехніка. А ще пізніше працював на інженерній посаді, бо зробився завідувачем не лише майстерень, але й усім технічним і машиновим устаткуванням гуральні.

Поза цим, самотужки набути́м, фахом, кохався в садівництві, квітництві, любив рибалити та полювати. Також любив музику і сам, за молодечих років, грав трохи на скрипці. Ще перед революцією 1905 року мав фонографа. В селі, як на ті часи, то було неабияке явище. Зареєстровував він і спів своїх дітей: Василя, Зіни й Федора. Також зареєстрував спів і гру кобзарів Івана Кучеренка та Павла Гашенка.

Мати Василя Ємця була донькою шарівського писаря. Мала добрий голос і кохалася в співах наших рідних пісень. Той спів, ще з колискових часів, мабуть, виливав на збудження любові до музики в нашого пізнішого митця бандури. Бо вже з найменших дитячих років малий Василь виявляв до неї надзвичайне замилювання.

Тужлива сопілка кульгавого парубка Микити Скочила – його сусіди, співи парубків та дівчат, троїста музика, що вигравала на весіллях, співи при прощанні з селом рекрутів – усе це дуже впливало на музичну уяву малого хлопця. Безліч разів він так усім тим захоплювався, що забував, що треба йти на вечерю чи спати. Тож неводнораз доводилося його “заганяти” до дому.

Ще малим хлоп’ям він зробив собі “скрипку” – кусничок звичайної дошки, в яку понабивав цвяхи. Почіплявши на них “струни” – грубші нитки, він усе щось собі нишком “вигравав”. Але його достоту полонила музика сліпих кобзарів, що все були бажаними гістьми у його батьків. Ось тими кобзарями були вже згадані вгорі кобзарі Павло Гашенко – старіша вже людина з села Костянтинівки, Богодухівського повіту, та моложавий ще тоді кобзар Іван Кучеренко, що походив із козацької слободи Мурахви цього ж повіту. Цього кобзаря часом називали “по-вулишному” ще й Кучугурою. Цей кобзар жив у семи кілометрах від Шарівки, а кобзар Гашенко в десятиох. Пізніше Василь Ємець слухав ще й інших сліпих кобзарів, як ось Петра Древченка, Грицька Кожушка – сліпих кобзарів слобідської

чи харківської школи гри в бандуру. А з Полтавщини – сліпого кобзаря Михайла Кравченка – найтипівшого представника полтавської школи, що різнилась і від школи слобідської і від школи чернігівської, відомішим представником якої був сліпий кобзар Терешко Пархоменко.

Сльози матері маленького Василя, поважний вираз обличчя його батька, постать самого кобзаря, обвішаного з боків торбами, спів про минуле, під ніжні, душу проймаючі, згуки бандури – все це так виливало на малого хлопця, що він просто забувався, робився мовчазним, а глибокий сум захмарював його діточе обличчя.

Його батько вже з перших класів гімназії, спостерігаючи захоплення свого старшого сина музикою, купив мандоліну, балалайку, а ще пізніше й гітару, бо того бажав Василь. Але не зважаючи на успіх у грі в ці інструменти (Василь був солістом у гімназійному оркестрі), він не чувся вдово-леним тією музикою та усе більше мріяв про кобзу.

Читання “Кобзаря” Шевченка, захоплення гетьмансько-козацьким минулим, яке оспівували сліпі кобзарі, а Шевченко своїм вогняним словом більш його розпалював; трагедія змосковщеної України й охота працювати для її відродження – все це ще більш викликало бажання навчитися грати на бандурі, щоб нею будити приспаний неволею наш народ. Отож, без відома батька, на власно запрацьовані гроші, Василь купує бандуру. З тієї хвили вже жодний сліпий кобзар не минав хати, де жив молодий гімназист Василь Ємець. Ради неї він неводнораз забував і за гімназійну науку.

Вперше виступив він публічно на концерті 6 грудня 1911 року, в старому полковому козацькому місті Охтирці, що на Слобожанщині. Той виступ замалим не покінчився викиненням його з гімназії. З цього часу Ємець уже не розлучався з бандурою. Вчився й удосконалювався сам та вчив других. Перших учнів мав іще з гімназійних часів.

Після закінчення гімназії вступає до Харківського університету. У великім губерніальнім місті він має вже більшу можливість і повно різних нагод виступати на всяких імпрезах. Студіюючи на фізико-математичному факультеті (природознавчий відділ), Ємець, у час вільний від студій, навчає гри в бандуру студентів та взагалі кожного, хто того навчання бажав. У 1912 році вперше виступає за платню в кінотеатрі “Свічадо Життя” (з-московська він мав назву “Зеркало Жізни”). Виступав увечорі протягом цілого тижня в перервах між фільмовими сеансами.

У літі 1913 року, заходами Миколи Богуславського – запорізького нащадка й широкого українського патріота, що за власні гроші купував бандури для бідніших козаків, – Ємець їде до нащадків запорожців на Кубань і там, у Катеринодарі, закладає першу й єдину тоді на всі козацькі землі Кобзарську Школу. Внаслідок тієї праці на Кубанщині почало ширитися кобзарство, а пізніше постали цілі ансамблі кобзарів, що плекали вже гуртову гру.

Після двох років перебування в Харківському університеті, після чинної участі в підготуванні й проведенню студентської публічної демонстрації проти царського уряду, що не лише заборонив у сторічні роковини народження Тараса Шевченка святкувати його пам'ять, але правити й Службу Божу, – змушений був перейти до університету в Москві.

Там, у Москві, восени 1914 року, виступає на всеслов'янському концерті, де вкупі з одним із найславніших драматичних артистів Малого Імператорського Театру Максимовим (справжнє прізвище – Самусь, походив із Чернігівських козаків), репрезентував Україну. І в Москві мав учнів, бо була в ній чимала українська колонія. Але дбав і за свою власну музичну освіту, ходячи на лекції співу до італійського професора Максиміліана Поллі.

Року 1916 грає в Москві у Великому Імператорському Театрі на концерті-ярмарку, де виступали найкращі артисти з обох імператорських теа-

трів. Той концерт-ярмарок був зготований магістратом Москви на користь родин, батьки яких були покликані на війну. А після концерту в пам'ять славного оперового артиста Івана Алчевського (співав у Парижі, у Великій Опері, а в Москві – у Великому Імператорському Театрі), у найбільшому щоденнику Москви, “Русское Слово” – Василя Ємця вперше окликано віртуозом.

По університеті, восени 1917 року, Ємець навчає в дівочій гімназії міста Сосниці, на Чернігівщині. Та розпочалася між Україною і Московщиною війна і він, щасливо передіставшись почерез московську більшовицьку контролю, дістається до Києва, де й пристає до горстки Українського Війська, що боронило нашої столиці.

По повороті влади УНР стає співробітником Міністерства Народної Освіти й працює в ньому за Гетьманщини аж до її повалення. За Гетьманщини, за прихильного ставлення Гетьмана, створює першу в історії новітньої України Капелу Кобзарів, дебют якої відбувся в театрі Бергоньє в Києві.

Року 1919 безкоштовно виступає для Українського Війська по обох боках Збруча, а водночас із цим дає концерти цивільному населенню. Цю працю для війська деякий час виконував із директором Львівського Українського Театру Йосипом Стадником. За неї пізніше, вже на еміграції, був нагороджений Орденом Залізного Стрільця, орденська грамота якого була підписана генералом Шандруком.

Грав Ємець і перед головами нашої державності. В літі 1919 року, в Могилеві-Подільському (в цім місті, року 933 помер із голоду його батько), на своїм концерті він мав Головного Отамана Симона Петлюру. А в 1922 році, на одному зі своїх публічних виступів для німців у Берліні, він бачив Гетьмана Павла Скоропадського і всеньку його родину. Гетьман особисто привітав Василя Ємця ось такими словами: “Я захоплений вашим мистецтвом і радий Вам погратулювати. Ви робите для України велику роботу. Тож щастя, Боже!”

Працює Ємець для поширення кобзарської справи й літературно. Його перша стаття “Відродження бандури” була видрукована в тижневику “Сніп” у 1912 році, якого видавав у Харкові відомий український патріот і самостійник Микола Міхновський. Писав Ємець і по інших українських виданнях, як ось київський щоденник “Рада”, тижневик “Маяк” тощо. Не перестав він писати про кобзарство і на чужині. Року 1922 вийшла в Берліні накладом гетьманського видавництва “Українське Слово” його книжечка “Кобза та кобзарі”. Писав він за наше кобзарське мистецтво і в чеській та французькій мовах.

На еміграції, ще з 1920 року, Ємець починає виступати перед чужинцями. Вперше грає по кінах, по кабарегах та театрах-варіете, де виконувалась музика, спів і танок. Пізніше зачав виступати і в концертних залах і театрах. Зі сталим удосконаленням, він усе більш захоплює своєю грою чужинців, чим на велику височінь підносить українську культуру.

Задля збільшення своєї музичної освіти, Ємець якийсь час студіює у празькій консерваторії, а пізніше в одній із берлінських консерваторій. Диригентуру проходить у відомого музичного теоретика й допоміжника славного диригента Олександра Кошиця – професорки Платониди Шуровської-Росіневич.

І на еміграції вчить гри в бандуру на курсах у Празі й Подебрадах (Чехо-Словаччина), де має до 50 учнів. Мав кількох учнів навіть і в Парижі. З-посеред чужинецьких учнів мав пару чехів та одного словака.

Коли перебував у Чехо-Словаччині, не забув тоді і за ще вельми мало свідоме Закарпаття, яке об'їхав із концертами, починаючи від Пряшева й кінчаючи Ясіням. Своїми виступами вносив неабиякі заворушення в москвофільські осередки.

В. Ємець. Фото, 1937.

Виступав він у багатьох країнах Європи. Грав Ємець — поза українцями — чехам, словакам, німцям, бельгійцям (вальонам і фламандцям), литовцям, вірменам, картвелам (грузинам), азербайджанцям, донським козакам, москвинам, полякам тощо. Виступав і перед представництвами африканських народів (єгиптянами й мароканцями). Кілька разів приїздив з Європи до Америки й Канади, де виступав не лише перед українцями, але й американцями та канадійцями (французами й англосаксонцями).

У 1934 році з великим успіхом узяв участь у конкурсі музиків і співаків міста Парижа. Жюрі, на чолі котрого був Брен, складалося з композиторів, диригентів і професорів музики й співу, як от Давід, Рієра, Леві, Поле та інші. Ємець був одним із

тих небагатьох артистів, якого прийняли до участі у виключно французьких концертах музичного товариства “Ля мюзік пур ту”, як про те писала паризька музична газета “Ле Нувель Мюзікаль” 1934 року.

Великою пошаною для нашого музики було виступати в одному з аристократичних салонів Парижа перед французькою родовою шляхтою, де звичайно запрошували тільки видатних артистів. Варт згадати і про концерт у політичному салоні того ж міста, де були різні високі політичні достойники, дипломати чужинецьких країн, військові високі достойники тощо. Зокрема ж, був цікавий виступ у Ніцці, на французькій Рів’єрі перед красунями всенької Європи, після виборів “Місс Європи”, де було до 5000 вибірної публіки та багато журналістів не лише з Європи, але майже із цілого світу.

Але чи не найцікавішим виступом Василя Ємця, мабуть треба вважати його гру перед музичною елітою Парижа. Це був виступ для французьких артистів — музиків і співаків, що мав місце в будинку “Федерації Французьких Артистів”. Він приніс нашому артистові великий успіх, а українському мистецтву добру славу.

Сезон 1936—1937 року Ємець розпочав у Канаді. І серед своїх, і серед чужих його концерти мали успіх та широкий розголос. Англомовна, французька, німецька й інша преса були повні статей, присвячених тим його виступам. Майже скрізь репортери містили звіти з інтерв’ю, в яких наш артист, завдяки знанням чужих мов, належно інформував їх не лише за українське кобзарське мистецтво, але й за Україну взагалі. А його чисельні світлини, що не раз роблено при відвідинах редакцій англомовних та французьких великих щоденників, успіль з вихвальним узнанням його мистецтва — оздоблювали сторінки великих і малих канадійських часописів, як ось: “Winnipeg Free Press”, “The Winnipeg Evening Tribune”, “The Sudbury Star”, “Edmonton Bulletin”, “La Survivance”, “The Sudbury Star”, “Saskatoon Star-Phoenix”, “L’Illustration Nouvelle”, “La Presse Montreal”, “The Evening Telegram”, “The Mail”, “Der Nordwesten”, “The Leader-Post”, “La Patrie”, “The North-Endder”, “The Dauphin Herald”.

Щасти ж Боже нашому кобзареві прославлювати рідне мистецтво ще багато літ, а з ним і саме ймення України.

(З ювілейної пам'ятки, виданої у Вінніпегу 1936 року, з нагоди 25-річного ювілею музичної праці Василя Ємця).

Василь Ємець

МІЙ ПЕРШИЙ ВИСТУП ІЗ БАНДУРОЮ В ПОЛКОВОМУ МІСТІ УКРАЇНСЬКОГО СЛОБІДСЬКОГО КОЗАЦТВА ОХТИРЦІ

Охтирка. Старе полкове місто Слобідського Козацтва. Хоч з усіх інших козацтв України Слобідське Козацтво було скасоване Москвою першим, але спомини про козацькі часи не зникали з пам'яті козацьких нащадків і по-різному нагадували за себе до самої революції 1917 року.

На одинадцять церков цього міста було кілька старих дерев'яних, побудованих у козацькому стилі ще за часів існування Слобідського Козацтва. Нагадували вони за себе й чудовим парубоцьким співом старих козацьких пісень (слова "український" тоді ще не вживалось і часом воно покривалося словом "козацький"), що по передмістях Охтирки, особливо напровесні, повертали те місто в чарівну співочу симфонію, яка до самої півночі то притишено, то знову гомінкою луною розлягалася по різних місцях того, вкритого садками, міста. Ой ті садки! Вони були, либонь, біля кожної хати... Коли влітку дивитись із найвищої дзвіниці, то хіба лиш церкви нагадували, що це було місто, а не величезний гай, якому не видно було кінця-краю.

Козацькі традиції нагадували ще високі козацькі чорні та сиві смушкові шапки, верхній одяг парубоцтва, що ще не відало за піджаки; широкі червоні череси, якими воно підперезувалось, особливо в неділі та свята, витягаючи їх із старожитних скринь своїх козацьких прадідів. А про дівоцтво нема що й згадувати, воно пильно дотримувалося свого одягу з давніх козацьких часів.

Та Охтирка чи не найбільш нагадувала про козацькі часи тим, що й далі була, за козацьким звичаєм, як колишнє полкове козацьке місто, поділена на десять сотень. Певна річ, що територіальні розмежування тих сотень давно зникли, бо місто зросло і вширш і вздовж, мало багато вулиць та в час моїх гімназійних студій начислювало понад 35000 мешканців.

Певно, кожна вулиця мала свою назву, але назвами тих вулиць здебільшого користувалась змосковлена верхівка міста та листоноші, лишень не загал козацьких нащадків. Ось, наприклад, у якійсь частині міста парубки побились через дівчат, але нікому й на думку не спаде казати, що те сталось на тій чи іншій вулиці. У тім випадку звичайно здавалось, що ось, мовляв, на сьомій чи якій там іншій сотні була вночі бійка.

Козацький розподіл міста на сотні ще більш нагадував за себе в час пожеж. Звичайно, як траплялась пожежа, то з найвищої дзвіниці, що була окремо збудована біля старої мурованої церкви св. Успіння, били в один дзвін на сполох. І коли пролунали перші вдари, навіть і найбільш змосковлений мешканець Охтирки питав: "На якій сотні горить?" А спитавши, прислухався початковим ударам у дзвін. І коли в нього з маленькою перервою вдарилось два рази, а потім билось якийсь час без перерви — кожний уже знав, що пожежа на другій сотні.